

SUOR CLARA
DULANG MAY ISANG YUGTO- Second Prize - 2010

`Sa simula
ay ang ipinagbabawal na bunga sa puno,
at ako'y pumitas at pumitas at pumitas.
Anuman ang hugis at amoy,
Anuman ang kulay at salat,
kinopa ko sila na parang manna mula sa langit,
At sa bawat nadagdag na bunga, lalo rin namang napapaibig
sa sarili lamang

La Puta del Mundo
Ronald Baytan
Isinalin mula sa Ingles ni
Kokoy Boncan

MGA TAUHAN

SUOR CLARA, Madre Superiora ng kumbento ni Santa Clara, lampas apatnapung taong gulang na ang edad.

ANG OBISPO SALVI, isang mataas na opisyal ng simbahan Lagpas limampung taong gulang na ang edad.

(1898, HATING-GABI SA MONASTERYO NI SANTA CLARA SA INTRAMUROS.)

(NAGAGANAP ANG DULA SA PRIBADONG SILID NI SUOR CLARA. MAY KAMA, MAY MESANG SULATAN NA PUNO NG PAPEL AT LIBRO, MAY ESTANTE KUNG SAAN NAKALATAG ANG ISANG MALAKING BIBLIYA. ISANG MAMAHALING TAPISERYA ANG NAGHIHIWALAY SA SALA, AT SA MISMONG SILID-TULUGAN KUNG SAAN NAGAGANAP ANG

AKSYON. SA UNANG TINGIN, WARING SIMPLE ANG SILID AT ANG MGA KAGAMITAN. NGUNIT, HABANG PINAGMAMASDAN, MAPUPUNA NA PILING-PILI ANG MGA GAMIT, TUMETESTIGO SA PINONG PANLASA NG NAMUMUHAY SA LOOB NITO. SA TABI NG KANYANG TULUGAN, MAY LAMESITA NA MAY BOTE NG ALAK, AT ISANG MAMAHALING KOPITA.)

(MAKIKITANG NAG-BABASA SI SUOR CLARA, NAKA-UPO SIYA SA HARAPAN NG ESTANTE NG BIBLIA. NAKA-PANTULOG SIYA, MAHABA'T MALUWAG NA PUTING DAMIT NA MAY KATUMBAS NA TURBAN SA ULO. KUNG MINSAN, ANG MALUWAG NA PANTULOG AY DUMUDULAS SA KANYANG MGA BALIKAT.)

(BAGAMA'T LUMIPAS NA ANG KANYANG KABATAAN AT BAKAS SA MUKHA NIYA ANG KANYANG EDAD, HINDI MASABING KUPAS NA SI SUOR CLARA. MAY TAGLAY PA RIN SIYANG HALINA . LALONG-LALO NA NGAYON, NA SIYAY DALANG-DALA AT NAPUKAW ANG DAMDAMIN NG KANYANG BINABASA.)

CLARA: "Gabi-gabi, sa higaan, ang mahal ko'y hinahanap,
Ngunit hindi masumpungan kahit na sa pangarap.
Akong itong bumabangon, sa lungsod naglalakad..."

(MAY MARIRINIG NA MARAHANG KATOK AT BULONG MULA SA LABAS NG KANYANG SILID.)

SALVI: Clara...Suor Clara...

(BAHAGYANG MAPAPATIGIL SI SUOR CLARA. NGUNIT MALAON AY MAGPAPATULOY SA KANYANG PAGBABASA.)

CLARA: " Ngunit hindi matagpuan ang sinta kong nililiyag.
Sa aking ngang paglalakad , nakita ko'y mga bantay,
Sa kanila, ang tanong ko, "mahal ko ay nasaan?..."

(MAGPAPATULOY ANG MGA KATOK. LUMALAKAS AT BUMIBILIS.)

(HINDI MATITINAG SI SUOR CLARA.)

CLARA: " Bigla nalang na nakita ang mahal kong iniirong,
Siya'y aking hinawakan at hindi na binitawan..."

SALVI: Suor Clara!.....

(MAGPAPATULOY SA PAGBASA SI SUOR CLARA. PATULOY DIN ANG PAGKATOK. KAYA'T LALAKSAN NI SUOR CLARA ANG PAGBASA.)

CLARA: ..."Hanggang siya'y madala ko sa bahay kong sinilangan.
Ipangako niyo sa akin, mga dalaga ng Herusalem..."

SALVI: ---Clara! Por dios, por santo!---

CLARA : Saglit nalang---
"Na ang aming paglalambingan ay di n'yo gagambalain."

(LUMALAKAS ANG PAG-KATOK. TATAYO SI SUOR CLARA. AT PAGBUBUKSAN SI SALVI.)

(DALI-DALING PAPANASOK SI SALVI. NAKATALOP SA KANYANG KATAWAN ANG ISANG ITIM NA KAPA NA KANYANG AGAD HUHUBARIN PAG PASOK NG SILID. SA ILALIM NG KAPA , ANG KULAY TSOKOLATENG HABITO NG ISANG PRANSISKANO. NGUNIT ANG KANYANG ESTADO BILANG ISANG OBISPO AY INA-ANUNSIYO NG MALAKING SINGSING AT KRUS SA LEEG.)

(ALIGAGA ANG OBISPO. HINDI MAPAKALI AT PATULOY ANG TINGIN SA DIREKSYON NG PINTUAN . LAGI SYANG PABULONG MAGSALITA. MUKHA SIYANG MAS MATANDA SA KANYANG EDAD, DALA NA SIGURO NG KANYANG KAPANGYARIHAN AT ESTADO.)

CLARA: Reverencia...

SALVI: Kung nahuli ka pa ng ilang saglit, wala na., nahuli ako sa labas. Padating na ang madreng tanod.

(MULA SA LABAS , MARIRINIG ANG TINIG NG ISANG MADRENG TUMATANOD.)

BOSES NG MADRE: Alas dose han dado....la noche es oscura, serena y tranquilo...Alas dose handado...la noche es oscura, serena y tranquilo..

SALVI: Ayan na nga...tamang-tama lang ang pagbukas mo ng pinto. Kung nahuli ka ng ilang saglit...wala na. Natagpuan na ako...
Ano yang binabasa mo? Narinig ko ang boses mo mula sa labas...akala ko may kausap ka.

Pahingi naman ng konting tubig...Hindi, vino na lang. Mas kelangan ko ang vino...

(TAHIMIK NA KUKUHA SI SUOR CLARA NG ALAK MULA SA LALAGYAN, IBUBUHOS SA KOPITA, IBIBIGAY KAY SALVI.)

SALVI: Alam kong nagtatampo ka sa akin, Suor Clara...kung naintindihan mo lang ang mga nangyayari sa labas ng iyong kumbento. Nagtipon-tipon ang mga Obispo, ang lahat ng representante ng mga sagradong orden, kailangan pag-usapan ang mga kaganapan. Ako na...ako na ang nagpasiya para sa kanila...mga inutil, kitang-kita na nga nila ang nangyayari, hindi pa sila makapag-pasiya agad.

CLARA: Kung gayon, bakit ka napunta rito , Reverencia?

SALVI: Kailangan kitang maka-usap, makita. Kaya dali-dali akong nagpaumahan...at tumungo rito sa kumbento ni Santa Clara..
Kung nahuli ka ng ilang saglit, wala na, nahuli na ako ...tayo...

(MAPAPANSIN NI SALVI ANG BIBLIA NA BINABASA NI SUOR CLARA. BABASAHIN ANG NAKABUKAS NA PAHINA.)

SALVI: Ang awit ni Solomon. Suor Clara, hindi nababagay sa isang madre superiora ang mga babasahing ganito. Ano na lang ang sasabihin ng mga ibang madre kapag nalaman nila na binabasa ng kanilang superiora ang Awit ni Solomon?

CLARA: At ano ang masama sa Awit ni Solomon? Kung masama ito, bakit siya sinali sa biblia?

SALVI: Kung sabagay, inihalintulad ang awit ni Solomon sa pagnanasa ng ating simbahan sa poon. Walang ibang interpretasyon kundi yun. Hindi ba, Suor Clara?

CLARA: Maaari. Ngunit hindi mapagkakaila na boses ito ng isang dalagang nalulumbay sa pagkawala ng kanyang mangingibig.

SALVI: Basta. Dapat yon tamang interpretasyon ang ibigay . Ano na lang ang sasabihin ng iyong mga madre---

CLARA: Matagal na nilang alam ito. Pinapabasa ko na sa kanila.

SALVI: Shhhh...

CLARA: Kapag kainan na , pinababasa ko kay Suor Agatha ang awit na yan. Maganda ang boses niya kapag nagbabasa. At tinuruan ko siyang basahin ito na may tamang damdamin..

(MAGBABASA SI CLARA MULA SA AWIT.)

CLARA: "Gabi-gabi ,sa higaan , ang mahal ko'y hinahanap,
Ngunit hindi masumpungan, kahit na sa pangarap...

SALVI: Shhh....

CLARA: Hindi maganda ang boses ko , pagod, magaspang. Kaya't ang sabi ko kay Suor Agatha, "Kapag binabasa mo yan , Suor Agatha, dapat ang nasa isip mo ay si Venancio."

SALVI: Sinong Venancio?

CLARA: Yung binatang nagdadala ng karne at gulay dito kapag Miyerkoles. Hindi siya matatawag na guapo...maitim siya, tahimik, mukhang ladron. Pero kapag naghahatid siya ng karne at gulay, nagtitipon-tipon ang mga novicia. Kunwaring ayaw nilang tingnan si Venancio...kunwaring nakababa ang mga mata nila, ni hindi nag-sasalatan ang mga kamay kapag inaabot ni Venancio ang mga balutan, pero alam kong tinitignan nila ang katawan ng binata.

SALVI: Hesus---

CLARA: ---'Iyan! Iyang nangingintab na katawan ni Venancio...ang mga matatalas niyang mata, ang mga kamay niyang magagaspang pero marahan kapag dumadampi sa mga kamay mo, yang mga mahuhubog niyang braso...ayan ang dapat mong iniisip kapag binasa mo ang Awit ni Solomon, Suor Agatha.'

Naintindihan niya agad ang gusto ko. Dapat marinig mo si Suor Agatha. Gusto mong ipatawag ko siya?

SALVI: Nababaliw ka na ba?

CLARA: Ako?

(MATATAWA SI SUOR CLARA .)

SALVI: Shhh!

CLARA: Hindi, mahal kong Obispo...hindi ako nababaliw. Bakit mo naman naisip yan?

SALVI: Shhh!

CLARA: Ano ba't lagi mo akong pinatatahimik? Walang dahilan para manahimik. Nandito tayo sa silid ko, sa kumbento ko, walang dahilan para tumahimik pa tayo---

SALVI: Pero kung mahuli ako rito----

CLARA: Anong katontahan yan, kapag mahuli ka rito? Hindi tayo mahuhuli...

SALVI: Kung ganyan ka kalakas magsalita---

CLARA; Alam ng lahat, mahal kong Obispo. Hindi ko ito itinago sa mga kapatid kong madre ...

SALVI: Ang pagpunta ko rito?

CLARA: Aba'y oo naman.

SALVI: Clara!

CLARA: Ano yun... Salvi?

SALVI: Sabihin mong nagbibiro ka, Clara?

CLARA: At bakit naman kita bibiruin nang ganyan?

SALVI: Lagi ka nalang ganyan...lagi mo akong tinatakot , tinutukso. 'Sasabihin ko sa lahat, Salvi. Ibubunyag ko ang lahat-lahat. Ang buong kwento natin. Malalaman ng lahat ang ginawa mo sa akin. Kung di ka bumalik dito sa susunod na linggo, ibubunyag ko ang lahat!"

(MULING MATATAWA SI SUOR CLARA.)

SUOR CLARA: Kelan mo huling narinig na sinabi ko yan sa iyo?

(HINDI MAKAKASAGOT SI SALVI. MAPAPA-ISIP SIYA.)

CLARA: Hindi mo maalala. Hindi mo maalala dahil matagal ko nang hindi sinasabi yan. Noon yon. Nung akala ko pang hindi ko kakayanin. Pero biro lang ang lahat ng iyon. Alam mo naman, hindi ba? Karinyo.

SALVI; Napaka-hapding karinyo, Clara.

CLARA: Pero karinyo, yun lang.

SALVI: -- Hindi ako nakakatiyak, kelanman ay hindi ako nakakatiyak sa iyo.

CLARA: Hindi? Matapos ng dalawampu't limang taon, hindi ka nakakatiyak?

SALVI: Hindi.

CLARA: Kung gayon, bakit ka pa bumalik rito?---

SALVI: May kailangan akong sabihin sa iyo. Napaka-halaga---

CLARA: Puwes, sabihin mo at pagkatapos ay umalis ka rito. Huwag mo na akong balikan kailanman.

(MATATAHIMIK SI SALVI. KUKUNIN NI SUOR CLARA ANG KOPITA AT IINUMAN.)

CLARA: O, ano yung sasabihin mong napakahalaga? Akala mo yata hindi ko kakayanin? Para namang hindi mo ako kilala.

SALVI: May mga panahon ---tulad ngayon---na hindi nga.

CLARA: Matapos ang dalawampu't limang taon ng pagkakakilala? Ano ba yang dalawampu't limang taon ng paghihintay ng mga katok mo sa hatinggabi? Ano ba yung dalawampu't limang taong walang katiyakang paghihintay sa iyo...kung darating ka o hindi, kung magtatagal ka rito o hindi. Kung dadaan ka lang at nagmamadali o kung magpapa-abot ka ng umaga dito sa silid ko? Ano ba yung lahat ng iyon? Ngayon sinsasabi mong hindi ka nakatiyak sa akin? Reverencia, ako naman ang binibiro mo.
(MULING MATATAWA SI SUOR CLARA.)

SALVI: Shhhh!

CLARA: Natatawa ako, mahal kong Obispo. Huwag mo akong pigilan.

SALVI: Clara, patawarin mo ako kung hindi kita nabisita ng ilang buwan. Alam ko...alam kong yan ang kinagagalit mo ngayon kaya mo ako tinutukso ng ganyan.

CLARA: Buwan? May buwan na bang binibilang? Bilangin natin...Magbibisperas ng Pasko nung huli kang napasyal rito...Anong buwan na ngayon?

Oktubre! Halos isang taon tayong di nagkita, Senor Obispo. Kung di ako nagkakamali, ito na yata ang pinaka-matagal na panahon na di tayo nagkita.

SALVI: Pero sana maintindihan mo, Clara. Ang daming nangyayari sa labas nitong kumbento mo. May himagsikan, alam mo ba?

CLARA: Ano ang palagay mo sa akin, Salvi? Na kapag nawawala ka'y nagiging rebultong bulag at bingi? Siyempre, alam ko. Alam naming lahat. Naririnig namin sa gabi ang putukan. Nababasa namin ang mga propaganda.

SALVI: Umaabot dito sa kumbento? Paano?

CLARA: Si Venancio ay kasapi sa mga rebolusyonario. Hindi ko ba nabanggit yon? Kasama ng mga balutan ng karne at gulay ang mga propaganda. Siguro ay lalong nakakadagdag sa kanyang kakisigan ang kanyang pagiging rebolusyonario. Oo nga...kung hindi siya kasapi, mukha lang siyang sanggalo at ladron...pero dahil may ipinaglalaman siya, mas nagiging kaakit-akit siya sa mata ng mga madre...lalo na kay Suor Agatha.

SALVI: Naririnig mo ba ang sarili mo, Clara? Alam mo ba yang pinagsasabi mo?

CLARA: Ang katotohanan, pawang yun lamang. Bakit? Anong masama dun?

SALVI: Traidor ka pala sa hari! Sa Espana! Ikaw at ang lahat ng madre rito .

CLARA: Wala kaming ginagawang masama.

SALVI: Nakiki-sama kayo sa isang rebolusyonario!

CLARA: Binabasa namin ang kanyang mga dalang propaganda. Paano naging kasalanan yon? Binabasa, tulad ng pagbasa namin sa

Awit ni Solomon...o sa mga pinuslit na nobela mula sa ibang bansa o sa mga obrang sinulat ng mga griyego...Plautus, Aristotle, Sophocles...

SALVI; Mga pinagbabawal na libro! Kasulatan ng mga erehe!

CLARA: Walang pinagbabawal na libro sa mga madre ko, mahal kong Obispo....Vino pa?

(TATANGO ANG OBISPO. MULING PUPUNUIN NI SUOR CLARA ANG KOPITA NIYA,)

SALVI: Dapat ay pagbawalan mo siya sa pagpunta rito! Iniuutos ko sa iyo. Ngayon din, itigil na ang ugnayan sa taong yan. Iniuutos ko.

CLARA: Inuutos mo? Nais mong mamatay ang madre ko sa gutom? Siya ang taga-dala rito ng karne at gulay. Kung kasama siya sa himagsikan, wala kaming pakialam dun...

SALVI: Nilalason niya ang mga utak niyo! Nilalagay mo sa panganib ang mga madre mo-

CLARA: - Maaaring sang-ayon sa himagsikan ang ilang madre dito, maaaring ang iba'y hindi. Hindi ko sila pinapakialaman, malaya silang mag-isip para sa kanilang sarili.

SALVI; Kung magsalita ka'y parang walang malaking krimen na nagaganap.

CLARA: Wala nga.

SALVI: Anong klaseng kumbento ito, Clara? Anong klaseng madre superiora ka na pinapabayaang mong makipag-ugnayan sa isang rebolusyonario ang mga alaga mo?

CLARA: Anong klaseng kumbento? Gusto mong sabihin ko sa iyo kung anong klaseng kumbento ito, mahal kong Obispo? Kagalang-galang na Obispo? Nakikita mo naman, hindi ba? Isa kang prinsipal ng simbahan, Salvi, maraming dapat asikasuhin sa gitna ng isang nagbabantang himagsikan. Pero dito ka dinatnan ng hatinggabi sa silid ng Madre Superiora ng kumbento. Hindi ka pumasok sa harapan. Ginamit mo ang isang tagong daanan. At pinagbabawalan mo akong tumawa o magsalita dahil ayan---hanggang ngayo'y pinagpapawisan ka sa takot na baka tayo'y mahuli. Hindi naman mangyayari yon.

Anung klaseng madre superiora ako? Alam mo na rin ang kasagutan. Ikaw naman ang pilit nagpapasok sa akin dito, hindi ba?

SALVI: Huwag na natin pag-usapan yan...

CLARA: Kung yun ang nais mo.

(TATALIKURAN NI SUR CLARA ANG OBISPO. TUTUNGO SA KANYANG MALAKING LAMESA, PIPILI NG ISA SA MGA PAPELES DUN. TATANGGALIN ITO SA PAGKAKA-ROLYO, AT SUSURIIN.)

SALVI: Ano yang ginagawa mo? Baka naman limbagan na ito ng propaganda ni Venancio?

CLARA: Ah ito? Matagal ko na sanang gustong ipakita sa iyo ito. Mga plano...para sa isang bagong rebulto na balak kong ilagay sa pribado kong kapilya.

(LALAPIT SI SUOR CLARA SA OBISPO, AT IPAPAKITA ANG NAKAGUHIT SA PAPEL.)

SUOR CLARA: ... Tanging mga madre at novicia lang ang makakita. Rebulto ng mahal na ina bilang Sedes Sapiente...ang trono ng kaalaman.

Tignan mo, Reverencia...imbres na trono ang inuupuan ng mahal na birhen, mga libro, mapa, instrumento ng syensya, musika at sining na pinagpatong-patong. At ang damit niya ay ginaya sa mga damit ng mga diyosang griyego. Hindi ko pinatago ang kanyang mga braso, ang kanyang dibidb...

SALVI: Malaking sakrilehiyo ito!

(HAHABLUTIN NI SALVI ANG PAPEL AT PUPUNITIN.)

(BIGLANG TATALAS ANG TINGIN NI SUOR CLARA. MANLALAMIG SIYA SA OBISPO AT MAGIGING PORMAL.)

CLARA: Siguro'y pagbalik mo, natapos na ang rebulto. Gawa siya sa bato, kaya natitiyak kong hindi mo siya mawawasak nang ganun-ganun lang.

(PUPULUTIN NI SUOR CLARA ANG MGA PIRASO NG PAPEL, AT ISASALI SA LAMESA.)

(TITIGNAN SIYA NG OBISPO, WARI'Y NAGMAMAKAAWA. HINDI SIYA PAPANSININ NI SUOR CLARA.)

(MULING MAGBABASA SI CLARA MULA SA 'AWIT NI SOLOMON ")

SALVI: Clara...

CLARA: -Shhhh- baka mahuli tayo...reverencia.

“ Ang irog ko ay makisig, matipuno ang kanyang katawan,
Sa sanlibo ay siya lang ang may gayong katangian.
Alon-alon ang buhok niya, mahaba at nangingintab,
Mahal pa yon sa ginto, kulay uwak ang katulad. ”

SALVI: Tama na...

CLARA: Mga labi niya'y parang liryong nakakasabik na simsimin,
Kamay niya ay maganda, o kay inam pagmasdan...

SALVI: Utang na loob, Clara...tama na...

CLARA: Wari'y garing ang katulad ng buong niyang katawan...
Mga hita niya't binti'y yaong marmol ang kabagay...

SALVI; Tama na, sabi.

(TITIGIL SI SUOR CLARA AT TITIGNAN ANG OBISPO.)

SALVI: Clara, nagbabago na ang buong mundo. Bumabaligtad ang lahat. Walang katiyakan ang anuman. Bukas makalawa, maaaring manalo ang himagsikan , paano na tayo?

CLARA: Wala naman akong kinakatakot kung mangyari yun. Hindi naman galit sa amin ang mga rebolusyonario, wala kaming ginagawang masama sa kanila.

SALVI: Paano mo naman alam ang nasa-isip ng mga rebolusyonario?
...Huwag mo nang sagutin...yang si Venancio mo.

CLARA: Nangako siya sa akin, Salvi. Walang masamang mangyayari sa kumbento ko at sa mga madre ko.

SALVI; Ano kayo nang Venanciong yan?

CLARA: Magkaibigan lang.

(MAHIGPIT NA HAHAWAKAN NG OBISPO SI SUOR CLARA SA BALIKAT.)

SALVI: Pinapapasok mo siya rito? Tuwing hatinggabi, siya ay lihim na papasok sa kumbento at tutuloy dito sa silid mo? Ganun ba ang nangyayari? Ganun ba, Clara?

(KAKALAS SI SUOR CLARA.)

CLARA: Hindi sa hating-gabi! Sa buking liwayway! Matapos naming awitin ang matines. Matapos ang kanilang mga labanan. Kung minsan lang. Hindi niya ako inaaraw-araw. Hindi katulad mo nung una....gabi-gabing dumadalaw.

SALVI: Iba ang nangyari sa atin, Clara...batang-bata pa tayo, Hindi ko pa alam ang kapangyarihan ng kapusukan ko...

CLARA: Pero ako, alam na alam ko ang kapusukan mo. Nung una ay kinatatakutan ko, nung una ay kinamumuhian kita...pero ngayon...

SALVI: Pero ngayon may Venancio ka na.

CLARA: Kaibigan ko lang siya...

SALVI: Sinisipingan mo siya!

CLARA: At binabasahan ng mga tula...matapos ang mga laban niya, wala na siyang gusto kundi ang humimlay sa tabi ko habang nagbabasa ako ng tula.

SALVI: Dapat kang kamuhian ng lahat ng iyong mga madre.

CLARA: Wala akong itinatago sa kanila, at ganun din sila sa akin. Nagkakaintindihan kami.

SALVI: Putahan! Isa itong putahan!

CLARA; Lumalabis ka na! Hindi ko papayagan ang ganyang pananalita rito. Makakaalis ka na, reverencia.

SALVI: At ako pa ang pinaalis mo rito?

CLARA: Tinawag mo kaming mga bayarang babae. Labis na insulto at napakalaking kasinungalingan.

SALVI: Ano pa ba ang tawag sa ginagawa ninyo kundi kaputahan?

CLARA: Hindi mo maintindihan, Salvi. Hindi mo maintindihan dahil kahit kelan, pinang-hawakan mo ang buhay mo. Ikaw ang nagpapalakad. Ikaw ang may kapangyarihang magpasya. Labis akong nasaktan sa sinabi mo dahil hindi mo pa nararanasan sa buong buhay mo ang mawalan ng kapangyarihan.

Ilan ba kami rito ang malayang nagpasyang pumasok sa kumbento? Sinong dalagang takam na takam pa sa buhay ang pipiling pumasok sa kulungang ito? Si Suor Agatha...napakaganda ng boses niya, nais maging isang mang-aawit. Ayaw ng magulang. Kademonyohan raw ito. Si Suor Ramona, nagalaw ng isang prayle, at nabuntis. Hindi na niya alam ang nangyari sa bata. Gabi-gabi siyang umiiyak.

Wala sa amin ang namili, Salvi. Dito kami ipinadala ng mga mas makapangyarihan sa amin.

Kung tinutulungan ko silang maghanap ng kahit kaunting kaligayahan na muling magbubuo sa kanilang mga nasirang loob, katungkulan ko iyon sa kanila.

SALVI: Katungkulan mo ang ilapit sila sa Diyos....

CLARA: At gabi-gabing kong pinagdarasal na ganun na nga ang mangyari.

SALVI: Ha! Uliran ka nga...napaka-uliran mong madre superiora..

CLARA: Aba'y salamat. Isa ka ring uliran na prinsipe ng simbahan. Hindi mo alam ang pagpapalakad ko rito, ang tinuturo ko sa kanila. Kung paano silang tinuturuang mag-isip para sa sarili.

SALVI: --at magkasala!

CLARA: ---At hindi ako mapag-sarili. Ang sabi ko nga kay Venancio, "Matanda na ako. Si Suor Agatha ang mas nababagay sa iyo."

SALVI: Kalabisan ito ...

CLARA: --Pero ayaw niya sa bata. Iba raw ang kapayapaan na binibigay ko sa kanya. At iba rin ang init .

SALVI: Napakarumi mong madre.

CLARA: Marumi? Paano naging marumi? Kung ganun ang ibig mong sabihin, mahal kong Obispo, ay siya....Marahil nga. Pero kung ganoo'y, marumi na ako bago ko pa siya sinipingan.

SALVI: Meron pang iba?

CLARA: Pilit mong sinasaktan ang sarili mo ,Salvi....

(SUSUBUKAN NI SALVING YAPUSIN SI SUOR CLARA, NGUNIT KAKAWALA ITO.)

SALVI: Ano ang nangyari sa aking Clara? Sa aking Maria Clara?

CLARA: Tumanda na siya, at naging makatotohanan.

SALVI: Hindi, hindi ka kailanman tatanda, Clara...Clarita...Ako ba ang sinisisi mo, Clarita? Ako, hindi ba? Huwag kang matakot sabihin ang katotohanan. Ako ang sinisisi mo sa nangyari sa iyo. Ako ang sumira sa buhay mo!

CLARA: At sinong may-sabing sira ang buhay ko?

SALVI: Hindi pa ba? Sumisiping sa kung kanino, sa mga ladron!

CLARA: Hindi siya ladron. Rebolusyonariong mangka-karne si Venancio.

SALVI: Pinarurusahan mo ako...alam ko na. Napaka-finong parusa. Clara. Puwes, kung hindi pa ako nakakahingi ng tawad sa ginawa ko sa iyo, Clara, ngayon...ngayon ako hihingi ng kapatawaran. Kakaunti lamang ang oras na natitira sa atin, at ayaw kong maghiwalay tayo ngayong gabi ng hindi mo ako pinapatawad sa pagwasak sa buhay mo.

CLARA: Hindi na kailangan.

SALVI: Hindi, kailangan kong gawin ito...para sa ikapapanatag ng aking kaluluwa, kailangan kong gawin ito. Makinig ka, por favor.... At kung iyong mamarapatin, ibigay mo sa akin ang iyong pagpapatawad.

(LULUHOD SI SALVI SA HARAP NI SUOR CLARA. HINDI ALAM NI SUOR CLARA KUNG MATATAWA SIYA O MAHAHABAG.)

SALVI; Utang na loob...Suor Clara...

(KUKUNIN SI SUOR CLARA ANG BANGKITO SA HARAP NG ESTANTE NG BIBLIA.. UUPO SIYA.)

CLARA: Bueno, sige...nakakabagot ito, pero kung yan ang gusto mo, sige.

SALVI: Patawad, Clara....pilit kitang pinasok dito sa kumbento. Patawad dahil pilit kong ninakaw sa iyo ang iyong kabataan ...at pilit din kitang pinuntahan gabi-gabi. Kung ang nakikita ko sa harapan ko ngayon ay isang madreng walang moralidad at walang bahid ng pagsisisi,--

(MATATAWA ULI SI CLARA.)

SALVI: Shhh, --- aakuin ang lahat ng ito bilang kasalanan ko. Ano pa? Ah, ng dahil sa aking pagpapabaya, sumisiping ka sa kung kanino. At hindi ko alam kung ano ang ginagawa ninyo sa silid na ito, pero nakatitiyak akong kasalanan ito.

CLARA: Tapos ka na ba?

SALVI: Naisip ko ngayon, ano ang ginagawa nung rebolusyonario mo sa iyo...kapag pumupunta siya rito?

CLARA: At bakit ko sasabihin sa iyo? Senor Obispo, maaaring sa mata mo ako'y isang babaeng walang moralidad...pero hindi mo masasabing ako'y isang babaeng walang urbanidad. Hinding-hindi yon mawawala sa akin.

Tapos ka na? Puwes pinapatawad na kita.

(TATAYO SI SUOR CLARA.)

SALVI: Meron pa akong isang sala na kailangan ng iyong kapatawaran. Inagaw kita sa nobyo mo. Naalala mo pa siya. Hindi ba? Yung una....

CLARA: Huwag mong banggitin ang pangalan niya. Batang-bata pa ako noon. Hindi ko na maalala ang mukha niya. Pero ang pangalan niya? Habang panahon nakatarak sa isipan ko, bagama't---

nakakatawa no? Hindi ko maalala ang mukha ni Ibarra. Ayan, nasabi ko na.

SALVI: At sinisisi mo ako dahil inagaw ko siya sa iyo?

CLARA: Ano ba yang pagsisising sinasabi mo? Nung kinuha mo ako sa kanya, nung una mo akong pinadala rito sa kumbento ni Santa Clara, galit na galit ako. Oo, aaminin ko. Pero, ano ba yang galit na yan? "Ang poot at galit ay kakain sa iyong puso, wawasakin ang iyong kaluluwa. Ang poot at galit ay hahadlang sa pagkilala mo sa Diyos." Si Santa Monica ang nagsabi niyan.

SALVI: Hindi si Santa Clara?

CLARA: Hindi naman gaanong marunong si Santa Clara. Mas gusto ko si Santa Monica, ang ina ni San Agustin. Alam mo ba na ang pinaka-paborito kong dasal ni San Agustin? " Poon ko, turuan mo akong labanan ang kamunduhan at mabuhay nang dalisay at mahinahon. Pero huwag muna sa ngayon."

(MATATAWA SI SALVI.)

CLARA: Oo, dasal yan ni San Agustin. At yun ang habambuhay kong naging gabay dito. Nawala ang galit ko sa iyo, nawala ang paghihinayang ko...pati si Ibarra, nakalimutan ko. Noong una, nabuhay ako para sa mga hating-gabing pagbisita mo...paglaon, nanlamig ka, nanawa marahil----

SALVI: ----Naging abala lang sa simbahan.

CLARA: --Sa mga ambisyon mong maging makapangyarihan sa simbahan. Walang bale yun, Natanggap ko na. Ang sabi ko, "Clara...ano ang mangyayari sa iyo? Naging talunan ka na...laruan--..."

SALVI; Hindi laruan...kailanma'y hindi laruan...

CLARA: - Ng tadhana. Yun ang sasabihin ko. Huwag mo akong pangunahan.

Nasaan na ako...ah, ang sabi ko sa sarili ko, ` Ano? Magpapatalo ka ba? Magpapaka-buro sa loob ng kumbentong ito? Hindi. Mabubuhay ako. Magbabasa ako. Aawit . Mag-dadasal. Magmamahal nang lubos-lubos. Ako'y matututo. Palalawakin ko ang isipan ko, ang pananaw ko. Walang bawal na libro, walang bawal na karanasan. Bubuksan ko ang aking pagkatao nang ang lahat ay

makapasok, ang lahat maging bahagi ko. Wala nang pagsisisi, walang poot o galit. Sa wakas, magkakaroon ako ng kapangyarihan sa sarili kong buhay.

(LULUHOD SI SUOR CLARA SA HARAP NG NAKALUHOD NA OBISPO.)

SUOR CLARA: Tingnan mo tayo ngayon, Salvi...ang mahal kong Obispo...at ang kanyang madre superiora. Matanda na tayo, Salvi...Ikaw, lalong -lalo na. Pero ako... hinding-hindi tatanda ang kalooban ko. Aminin mo, mas makapangyarihan ka...pero mas maligaya ako.

(MATATAWA NANG BAHAGYA SI SUOR CLARA. GANUN DIN SI SALVI.)

(SUSUSBUKAN NI SALVI NA YAKAPIN SA SUOR CLARA.)

(ITUTULAK SIYANG PAPALAYO SI SUOR CLARA.)

(PARA SILANG MGA BATANG MAGHAHARUTAN SA SAHIGAN. MAYAYAKAP NI SALVI SI SUOR CLARA. MAGPAPAYAKAP NAMAN ITO. PARA SILANG MGA BATANG MANGINGIBIG NA NAGLALAMBINGAN.)

SALVI: Makasalanang babae ka. Dapat kang sunugin.

CLARA: At habang sinusunog ako, nanunuod ka sa malayo, kasama ang ibang mga Obispo at prinsipe ng simbahan, lahat kayo naka-balot sa mga kapang ginto, Busilak, nakakasilaw..

(DAHANG-DAHAN HAHALIKAN ANG BALIKAT NI SUOR CLARA.)

SALVI: At sa huling saglit, huhubarin ko ang mga gintong suot at tatakbo patungo sa iyo, yyakapin kita at sabay tayong lalamunin ng malaking apoy na papatay at muling maglilinis sa atin. Walang poot, walang pagsisisi.

(PABABAYAAN NI SUOR CLARA NA SIYA'Y HAGKAN. HINDI NIYA RIN MATIIS SI SALVI. BIGLA NIYA ITONG YAYAKAPIN NANG SAGLIT. BIGALNG-BIGLA RING HAHAWAKAN ANG MUKHA NI SALVI, PARANG INANG NAGPAPALIWANAG SA ANAK.)

CLARA: Wala akong pinagsisisihan. Buhay ako, mahal kong Obispo, tumatanda pero buhay. At kahit na makasalaNang babae ang tingin mo sa akin, patuloy kong bubuksan ang sarili ko sa lahat ng

karanasan. Lahat, Salvi...At kapag humarap na ako sa Diyos at tinanong niya kung ano ang mga kasalanan ko, sasabihin ko sa kanya,"Poon ko, napakarami. Hindi mabilang. Pero eto, nakaharap ako sa iyo, Siguro naman, ang isang kasalanang nagawa ko---kung kasalanan man ang lumaban at mabuhay at maging bukas ang loob sa lahat ng karanasan---siguro nama'y ang isa dun sa mga kasalanang iyon, ang nagdala sa akin sa harap mo, Poon ko."

At kung di man niya ako maiintindihan, maiintindihan ako ni Santa Monica at ni San Agustin.

Labis kong ikatutuwa yun.

(KAKANDUNGIN NI SUOR CLARA SI SALVI AT PARANG INANG IHEHELE ANG MATANDA. MAWAWALA ANG PAGKABALISA NITO. MAAANINAG SA MUKHA NG OBISPO ANG KATAHIMIKAN AT KAPANATAGAN.)

(MARIRINIG SA LABAS ANG PUTUKAN NG MGA ARMAS. MAY LABANANG NAGSISIMULA.)

(MABABAHALA SI SALVI. KAKALAS SIYA SA PAGKANDONG NI SUOR CLARA. PAKIKINGGAN ANG PUTUKAN.)

SALVI: Nakakatakot na ang himagsikang ito, Clara. NOong una, akala ko,hindi sila magtatagumpay. Pero mali ako, mali kaming lahat. Lumalakas ang mga rebolusyonario. At kung magtagumpay sila, walang nakaka-alam kung ano ang mangyayari sa amin.

Kelangan kong umalis, Clara. Hindi na ako makakatagal sa bansang ito.

CLARA: Kaya ka pumunta rito ngayong gabi, matapos ang inyong pagpulong.

SALVI: Hindi na kami ligtas rito, Clara. Kapag magtagumpay ang himagsikan, wala na kaming kapangyarihan. Kailangan naming iligtas ang aming sarili. Bukas, magsisimula na ang paglisan ng ilang opisyal ng simbahan. Isa ako sa mga mauuna.

CLARA: Ah.... Despues, adios kung gayon.

(TATAYO SI SUOR CLARA ,ISOSOLI ANG KOPITA SA LAMESITA, PATI NA RIN ANG BANGKITO SA HARAP NG ESTANTE NG BIBLIA, AT PUPUNTA SA MAY LAMESA.)

SALVI; Clara!

CLARA: Adios, mahal kong Senyor Obispo.

SALVI: Pero kung gusto mong sumama....

CLARA: Gusto mo ba akong sumama?

SALVI: Aaminin ko, nung una...ang balak ko lang ay magpaalam na sa iyo. Pero ngayon, gusto na kitang isama. Maaari, ilang sulat lang sa kina-uukulan, ilang utos at suhol. Madali ko nang maaareglo ang lahat..

CLARA: At bakit mo naisip na isama ako?

SALVI: Kailangan kita.

CLARA: Ang katawan ko? Nagbibiro ka.

SALVI: Hindi! Hindi ang katawan mo. oo, yun din...pero....pero mas kakailanganin ko ang lakas mo. Ang matalas mong isip, ang kakaibang pananaw...ang pag-awit mo, ang panunukso mo. Por dios, por santo, babae, hindi mo ba ako naiintindihan?

CLARA: Mahal mo na ako, Senor Obispo?

(WALANG SAGOT SI SALVI.)

CLARA: Ang akala ko'y pinagnanasahan lang...

SALVI: Dalawampu't limang taon ng pagnanasa, Suor Clara? Siguro'y matagal na akong namatay sa kunsumisyon . Hindi...hindi lang pagnanasa, Clara...

CLARA: Salamat kung ganun.

SALVI: Sasama ka na ,kung gayon?

CLARA: Hindi.

SALVI: Hindi?

CLARA: Huwag ka sanang magalit sa akin, Salvi. Pero hindi kita mahal. Oo, mahal, pero di bilang isang mangingibig. Huwag kang malungkot, hindi naman kasama yang pagmamahal na yan sa naging pagsasama natin. Ang akala ko'y pagnanasa lamang. Nagulat ka, Salvi...oo, matapos kitang kamuhian, pinagnasahan din kita. Pero ngayon? Ngayon, nauwi na ito sa isang pagkakaibigan. Oo, pagkakaibigan, dahil ganun ang turing ko sa iyo, Salvi, maniwala ka o hindi. Isang dating kaaway, ang senor Enemigo na sa tagal ng panahon ay naging Senor Amigo na rin.

Patawarin mo ako kung nasaktan kita ...pero hindi ako sasama.

SALVI: Punyetang Venancio yan!

CLARA: Naku, naku, at nakuha mo pang magselos? Salvi...Walang kinalaman si Venancio sa pasya ko.

SALVI: Mas bata siya, alam ko...at maaaring hindi niya pinapabayaang mga pangangailan ng katawan mo, pero hindi kayo magtatagal niyan. Hahanap-hanapin mo pa rin ang kakaibang pag-iibigan natin.

CLARA; ---Ang kakaibang pagkaka-ibigan natin...

SALVI: ... Ganun na nga...

CLARA: Marahil . Hindi ko alam. Walang katiyakan, wika mo nga. Anong bale? Buhay ako at handang-handa sa kahit ano.

SALVI: Kung gayon, sumama ka na sa akin. Bagong buhay, Clara...tatalikuran ko ang pagka-obispo, tatalikuran ko ang lahat, magsasama tayo bilang mag-asawa. Marahil yun na ang kailangan ko...ang kailangan mo...asawa...asawang nakasanayan...pinatawad...tinanggap nang buong-buo. Ako yon, Clara.

CLARA: Masarap isipin....Pero ayoko. Hindi mo ako naiintindihan, Salvi, Ang buong akala ko'y matalik tayong magkaibigan, pero hindi mo ako naiintindihan. Ang tunay na magkakaibigan ay gumagalang sa pangangailangan ng isa't isa, sa luho at kapritso, sa lahat ---

SALVI: --- pati na sa pagnanasa at kalibugan ng katawan!

CLARA: ---Sa kalayaan, Salvi! Sa kalayaang matagal na pinaglaban at sa wakas ay nakamit! Noong dinala mo ako rito, anong akala mo? Na inilagay mo ako sa hawla? Marahil noong una. Pero hindi na ngayon. Malaya ako rito, Salvi. Maaring tumatanda, maaring di naiintindihan ng

iba, maaring kinamumuhian o pinag-uusapan... walang bale sa akin. Malaya ako.

Galangin mo yon, kaibigang Salvi. Ngayong gabi, hiningi ko ang aking kapatawaran at binigay ko . Ngayon, hinihiling ko, galangin mo ang aking kalayaan. Hinding-hindi ko ito ipagpapalit sa kahit ano.

SALVI: Tatanda kang mag-isa, Clara. Hindi ka ba natatakot?

CLARA: Habang buhay na akong nag-iisa. Ano ang ilan pang taon?

SALVI: Paalam kung ganon.

(BIGLANG MALULUHA SI SUOR CLARA, NA PARANG MAY NAALALA.)

SALVI: Naluha ka? Sasama ka na sa akin?

(DALI-DALING IPAPAHID NI SUOR CLARA ANG KANYANG MGA MATA. NGINGITI SIYA .)

CLARA: Hindi...may naalala lang ako. Nung gabing nagpaalam si Ibarra sa akin...duguan siya, sa azotea. Nung sinabi ko sa kanya kung sino ang aking tunay na ama...nung pinagtapat ko sa kanya ang lahat ng ginawa ko para mailigtas siya...humingi rin siya ng tawad sa akin, tulad ng paghingi mo ng tawad. Naalala ko ngayon.

Napaka-hiwaga, hindi ba? Lahat kayo humihingi ng tawad at saka aalis. Ako ang naiwan. Buhay...

SALVI: At Malaya

CLARA: At Malaya.

Huag na tayong magsisihan, Salvi. Sa huling pagkakataon, magpaalaman tayo...walang galit, walang hinanakit...buhay at nagpapatuloy.

Paalam , kaibigan Salvi.

(LALAPIT SI SALVI KAY SUO CLARA. MARAHANG HAHAGKAN ITO SA PISNGI AT SA LABI, HABANG NAGWIWIKA.)

SALVI: No has muerto. No---

CLARA: No...renaces con las flores en cada primavera...

Tuwing tag-sibol sa bayan mo, alalahanin mo ako.

(KUKUNIN NI SUOR CLARA ANG KAPA NI SALVI AT IAABOT ITO SA KANYA.)

SALVI: Adios, Suor Clara.

CLARA: Adios, Senor Obispo...Senor Enemigo...kaibigan...adios Salvi....

(MULING HAHAGKAN NI SALVI ANG KAMAY NI SUOR CLARA. MATAPOS ANG ILANG SAGLIT, PILIT NA BABAWIIN NI SUOR CLARA ANG KANYANG KAMAY.)

(IBABALOT NI SALVI SA KATAWAN ANG KAPANG ITIM AT TULUYANG AALIS .)

CLARA: ---Adios, Crisostomo Ibarra...adios , Amang Damaso...adios, Kapitan Tiago...sa lahat sa inyo, adios...

(NAG-IISA NA SI SUOR CLARA.HAHABLUTIN NIYA ANG TURBAN SA KANYANG ULO. LULUGAY ANG KANYANG KULAY ABONG BUHOK.)

(MARIRINIG SA DI KALAYUAN ANG PAG-AWIT NG MGA MADRE NG MATINES, HABANG TULUYANG NAGDIDILIM ANG ENTABLADO.)